

Prof. Dr. Martin Tamcke

Facultatea de Teologie din Göttingen

GENOCIDUL ÎMPOTRIVA ASIRIENILOR/NESTORIENILOR (CREȘTINI SIRO-ORIENTALI)¹

Preliminarii

Regiunea locuită de creștinii siro-orientali (sau „sirieni de est”) aproape că mai cuprindea, în secolul al XIX-lea, numai ținutul muntos de la Botan – mărginit, la vest, de fluviul Tigru și administrat de Imperiul Otoman – și regiunea din jurul lacului Urmia, în nord-vestul Iranului². Din punct de vedere bisericesc, siro-orientalii

¹ Traducere a studiului „Der Genozid an den Assyrern/Nestorianern (Ostsyrische Christen)”, în Tessa HOFMANN (ed.), *Verfolgung, Vertreibung und Vernichtung der Christen im Osmanischen Reich 1912-1922*, în coll. *Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte*, 32, Lit Verlag, Münster, 2004, pp. 95-110. Pentru o discuție despre genocid, cu un accent special pe ramura siriacă de vest/siro-occidentală a tradiției siriace, a se vedea capitolul: „Seyfo: Anul sabiei (1915)”, din volumul lui Martin TAMCKE, *Creștinii din Tur Abdin. O introducere în istoria Bisericii Ortodoxe Siriace*, trad. D. Boicu, Ed. Andreiană, Sibiu, 2015, pp. 87-113.

² Eduard SACHAU, *Reise in Syrien und Mesopotamien*, Leipzig, 1883; E. SACHAU, *Am Euphrat und Tigris, Reisenotizen aus dem Winter 1897-98*,

aparțineau, în mare măsură, Bisericii Asiriene a Răsăritului, cea care în Evul Mediu fusese prezentă prin activități misionare în China și în Japonia, pe insula Socotra din fața Cornului Africii, precum și în sudul Indiei³. În zona situată la sud de ținutul muntos

Leipzig, 1900; Martin HARTMANN, „Bohtan – Eine topographisch historische Studie”, în vol. *Mitteilungen der Vorderasiatischen Gesellschaft*, Heft 1, Berlin, 1896, pp. 1-60 și *Mitteilungen der Vorderasiatischen Gesellschaft*, Heft 2, Berlin, 1897, pp. 61-163; Erich ZUGMAYER, *Eine Reise durch Vorderasien im Jahre 1904*, München, 1906; Hugo GROTHE, *Geographische Charakterbilder aus der asiatischen Türkei und dem südlichen mesopotamisch-iranischen Randgebirge*, Leipzig, 1909.

- ³ Ca literatură introductivă, a se vedea: Wilhelm BAUM, Dietmar W. WINKLER, *Die Apostolische Kirche des Ostens: Geschichte der sogenannten Nestorianer*, Klagenfurt, 2000 (*Biserica Asiriană a Răsăritului. O scurtă istorie a creștinismului siro-oriental*, trad. A. Macar, în coll. *Historia Christiana*, vol. 8, Ed. Doxologia, Iași, 2020); Raymond LECOZ, *Histoire de l'Église d'Orient: Chrétiens d'Irak, d'Iran et de Turquie*, Paris, 1995 (*Istoria Bisericii Siro-Orientale. Creștinii din Irak, Iran și Turcia*, trad. O. Gordon, A. Teodorescu, în coll. *Philocalica Syriaca*, vol. 3, Ed. Sfântul Nectarie, Arad, 2021); William G. YOUNG, *Patriarch, Schab and Caliph*, Rawalpindi, 1974; W. Stewart McCULLOUGH, *A short history of Syriac Christianity to the rise of Islam*, Cambridge, 1902 (Chicago, ²1982). Prezentări mai concise oferă următoarele publicații: Wolfgang HAGE, „Nestorianische Kirche”, în: *Theologische Realenzyklopädie*, vol. 24, Tübingen, 1994, pp. 264-276; C. Detlef G. MÜLLER, *Die orientalischen Nationalkirchen*, în coll. *Die Kirchen in ihrer Geschichte* 1.D., 2, Göttingen, 1981; Berthold SPULER, „Die Nestorianische Kirche”, în: *Handbuch der Orientalistik*, 8-2/1961, pp. 120-169. Discuții mai cuprinzătoare oferă: Aubrey Russell VINE, *The Nestorian Churches: A concise History of Nestorian Christianity in Asia from the Persian Schism to the modern Assyrians*, Londra, 1937; George Percy BADGER, *The Nestorians and their Rituals*, Londra, 1987 (retipărirea ediției din 1852). Volume colective importante: Martin TAMCKE, Wolfgang SCHWAIGERT, Egbert SCHLARB (eds), *Syrisches Christentum weltweit (Festschrift Wolfgang Hage)*, în coll. *Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte*, 1, Münster, 1995; Martin TAMCKE, Andreas HEINZ (eds), *Zu Geschichte, Theologie, Liturgie und Gegenwartslage der syrischen Kirchen*, în coll. *Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte*, 9, Hamburg, 2000. Despre structura ierarhică și dezvoltarea ei: Jean Maurice FIEY, *Assyrie Chretienne*, 3 vol., Beirut, 1965-1968; Peter

Botan-Hakkari se aflau teritorii locuite de creștinii caldeeni, adică de siro-orientali uniți cu Roma, în zona platoului Mosul.

În perioada veche a creștinismului, siriienii de est erau separați de siriienii de vest prin granița politică dintre Imperiul Roman și Imperiul Persan. Corespunzător acestei diviziuni politico-geografice au apărut și diferențe lingvistice între siriaca de vest și cea de est. Reprezentativă pentru distincția dintre cele două ramuri ale limbii siriace este preluarea în siriaca de vest a trei litere din alfabetul grecesc pentru redarea grafică a vocalelor, în timp ce în siriaca de est, sub influență iraniană, a fost dezvoltat, în acest scop, un sistem cu puncte⁴.

Evoluțiile lingvistice și despărțirea politică au fost urmate de diferențierea bisericească⁵. În timpul controverselor hristologice, siriienii de vest au urmat acea învățătură de proveniență preponderent alexandrină, care pune un accent deosebit pe natura unică a lui Hristos, fapt pentru care oponentii au caracterizat-o greșit ca fiind *monofizită*. Siro-orientalii au preluat învățătura provenită mai ales din Antiohia, care accentua îndeosebi cele două naturi ale lui Hristos și fusese caracterizată de oponenti, iarăși greșit, ca *diofizită*. În timp ce

---

KAWERAU, „Die nestorianischen Patriarchate in der neueren Zeit”, în: *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, LXVII (1955/1956), pp. 119-131; David WILMSHURST, *The Ecclesiastical Organisation of the Church of the East, 1318-1913*, în coll. *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, 582, Louvain, 2000.

⁴ Noua limbă literară siro-orientală, în care s-a scris o literatură bogată în secolul al XIX-lea, a fost dezvoltată de misionari americani pe baza dialectului local din Urmia. A se vedea: Hellen L. MURRE-VAN DEN BERG, *From a Spoken to a Written Language: the Introduction and Development of Literary Urmia Aramaic in the Nineteenth Century*, Leiden, 1999 (teză de doctorat).

⁵ Pe acest subiect, a se vedea: Wolfgang HAGE, „Von der Einheit zur Vielfalt: Das bunte Bild der östlichen Christenheit”, în Thomas BENNER et al. (eds), *Die orthodoxen Kirchen: Wesen, Geschichte und Gegenwart*, Kassel, 2001, pp. 21-31; Martin TAMCKE, „Zwischen Ost und West: Syrien als Drehscheibe des frühen Christentums”, în Georg RÖWEKAMP (ed.), *Entlang der Seidenstraße: Das Christentum auf dem Weg nach Osten*, Stuttgart, 2002, pp. 5-11.

sirienii de vest au fost numiți, adesea, *iacobiti*, după numele lui Iacob Baradeul († 578)⁶, cel care a activat în timpul împăratului bizantin Iustinian I și a soției sale Teodora, având un rol important în reorganizarea comunității, siro-orientalilor li s-a dat numele de *nestorieni*, după Nestorie († cca. 451), patriarhul Constantinopolului acuzat de mărturisirea unei învățături hristologice diofizite. Acest nume mai este folosit și astăzi, deși, sub influența misiunilor anglo-americe, a fost preluat rapid, din secolul al XIX-lea, numele de *asirieni*, pe care siro-orientalii înșiși îl întrebunțează. Acesta le permite membrilor Bisericii Asiriene a Răsăritului să se diferențieze clar de creștinii caldeeni, cei uniți cu romano-catolicii, care au mizat îndeosebi pe Franța ca putere protectoare. Astăzi, este mai potrivit să ne referim, din punct de vedere bisericesc, la ramura siriacă de vest cu numele *Biserica Siro-Ortodoxă*, iar la ramura siriacă de est cu numele *Biserica Apostolică (Asiriană) a Răsăritului*. Cu trecerea timpului, s-a ajuns în ambele ramuri la formarea a câte unei Biserici unite cu Roma: *Biserica Caldeeană*, deja menționată, și *Biserica Siro-Catolică*, în tradiția siriacă de vest⁷. Nici formarea unor Biserici protestante de tradiție siriacă nu s-a lăsat așteptată. Un rol important l-a

⁶ Rezultatele Sinodului de la Calcedon (451) i-au divizat pe creștini în două tabere, de dimensiuni aproximativ egale. Iacob Baradeul, un susținător al poziției anti-calcedoniene, a hirotonit mai mulți episcopi în Antiohia și astfel a reușit să ofere o structură bisericească proprie grupului anti-calcedonian, în care domina ca proporție populația siriacă.

⁷ Ambele Biserici independente au, până astăzi, o parte însemnată a credincioșilor în India, unde au apărut alte două Biserici unite cu Roma: malankarezii catolici, în tradiția siriacă de vest (siro-ortodoxă), și malabarezii, în tradiția siro-orientală (nestoriană/asiriană). Jürgen STEIN, „Eine traditionsreiche Gemeinschaft: Die Geschichte der Christen in Indien”, în G. RÖWEKAMP (ed.), *Entlang der Seidenstraße: Das Christentum...*, pp. 68-73; M. TAMCKE, „Der heilige Thomas – Apostel Indiens?”, în G. RÖWEKAMP (ed.), *Entlang der Seidenstraße: Das Christentum...*, pp. 66-67. În plus, o parte considerabilă a Bisericii Siro-Ortodoxe din India s-a separat și s-a proclamat independentă, fiind condusă de un catolicos cu reședința la Kottayam (Kerala). Și maroniții, astăzi arabizați, sunt la origine tot o Biserică siriacă.

avut aici, și încă îl mai are, Biserica cu rădăcini în prezbiterianismul american, în timp ce o importanță mai mică au avut-o cele înființate mai ales prin activitatea luteranilor germani⁸. Pentru o scurtă perioadă de timp, părți considerabile din Biserica Asiriană a Răsăritului din Iran au aparținut Bisericii Ortodoxe Ruse, din anul 1898 și până la Primul Război Mondial⁹.

Primele masacre asupra nestorienilor (siro-orientali, asirieni) au avut loc în anii 1843 și 1846. După persecuții planificate în Primul Război Mondial, au urmat noi masacre în zonele unde aceștia se refugiaseră, în care persecuțiile au continuat, parțial, până recent.

Cine au fost făptașii?

Lumea întreagă a fost atenționată încă de timpuriu cu privire la acțiunile de exterminare împotriva asirienilor/nestorienilor/siro-orientalilor. Lucrarea lui Rudolf Strothmann dedicată acestui subiect, publicată în 1936 și intitulată *Situația actuală a creștinismului din Orient și destinul asirienilor* (*Heutiges Orientchristentum und*

⁸ Peter KAWERAU, *Amerika und die Orientalischen Kirchen: Ursprung und Anfang der amerikanischen Mission unter den Nationalkirchen Westasiens*, Berlin, 1958; M. TAMCKE, „Die Konfessionsfrage bei den lutherischen Nestorianern”, în: *Aram Periodical: A Festschrift for Dr. Sebastian P. Brock*, V (1993), pp. 521-536; M. TAMCKE, „Die Kontroverse um die Gültigkeit der lutherischen Ordination anstelle der Priesterweihe in der Kirche des Ostens (Nestorianer)”, în vol. *Horizonte der Christenheit. Festschrift für Friedrich Heyer zu seinem 85. Geburtstag*, în coll. *Oikonomia*, 34, Erlangen, 1994, pp. 268-274; Martin TAMCKE, „Die Hermannsburger Mission in Persien”, în M. TAMCKE, A. HEINZ (eds.), *Zu Geschichte, Theologie, Liturgie und Gegenwartslage der syrischen Kirchen*, în coll. *Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte*, 9, Hamburg, 2000, pp. 231-273.

⁹ Ernst C. SUTTNER, „Die Union der sogenannten Nestorianer aus der Gegend von Urmia (Persien) mit der Russischen Orthodoxen Kirche”, în: *Ostkirchliche Studien*, XLIV (1995), pp. 33-40.

Schicksal der Assyrer), este, pentru spațiul germanofon, încercarea de a oferi o primă evaluare a situației chiar în mijlocul unei noi perioade de persecuții împotriva asirienilor¹⁰. În concluziile cărții, el spune următoarele: „Biserica Nestoriană s-a născut prin jertfe de sânge, a rămas mereu bogată în martiri și sfârșește în sânge”¹¹. Cât privește evaluările necesare, R. Strothmann a fost încă de pe atunci fără echivoc. El a vorbit explicit despre „nimicire și ucidere în masă”¹². I-a îndemnat pe teologii și orientaliștii din lumea occidentală să se preocupe de cauza asirienilor, dar era deopotrivă conștient că Vestul, preocupat cu marile probleme de actualitate, nu percepe cu adevărat „destinul de oameni neînsemnați” al asirienilor, după propriile-i cuvinte¹³. Chiar și în rândul Bisericilor, și în cadrul ecumenic mondial aproape că nu exista, spunea el, „interes și timp pentru a înțelege cu seriozitate [cauza asiriană – *n.n.*]”. De aceea, reacțiile venite de aici puteau fi caracterizate cel mult ca „alarme ocazional sonore, frecvent neclare și rapid trecătoare”, care nu schimbă cu nimic prăbușirea celor afectați din conștiința creștinătății mondiale.

Publicațiile de acest gen au reușit să atenționeze lumea cu privire la cele ce se petreceau doar într-un mod limitat. Prin intermediul societăților misionare americane, engleze, germane, franceze și ruse, Vestul a primit informații încă de la început. La acestea s-au adăugat rapoartele diplomatice. În zona germanofonă, informațiile au ajuns prin reviste precum *Orientul creștin (Der Christliche Orient)* și publicațiile înrudite, editate de organizația Misiunea germană în Orient (*Deutsche Orient-Mission*) a lui Johannes Lepsius, care au relatat și despre situația asirienilor, întrucât cel puțin o parte din activitatea acestei misiuni din zona Urmia era îndreptată către populația

¹⁰ Rudolf STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum und Schicksal der Assyrer”, în: *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, LV (1936), pp. 17-82.

¹¹ R.STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 77.

¹² R.STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 41.

¹³ R.STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 81 (în original: „das assyrische «Kleinleute Schicksal»”).

asiriană¹⁴. La acestea s-au adăugat revista *Știri despre misiunea luterană în Persia* (*Nachrichten aus der lutherischen Mission in Persien*) și publicațiile conexe ale Asociației pentru misiune luterană în Persia (Verein für lutherische Mission in Persien), de la Hermannsburg, care era activă, începând cu anul 1875, predominant printre asirienii din regiunea Urmia¹⁵. În America s-a implicat, în mod deosebit,

¹⁴ Hermann GOLTZ, Axel MEISSNER, *Deutschland, Armenien und die Türkei 1895-1925, Dokumente und Zeitschriften aus dem Dr. Johannes-Lepsius-Archiv an der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg*, Teil 1, Katalog, München, 1998; Teil 2, Mikrofiche-Edition; Teil 1, Zeitschriften und Dokumentationen; Teil 2, Dokumente; în plus: Begleitbandzu Teil 2: Mikrofiche-Edition, München, 1999. Informații se mai găsesc și în cartea lui Uwe FEIGEL, *Das evangelische Deutschland und Armenien: Die Armenierhilfe deutscher evangelischer Christen seit dem Ende des 19. Jahrhunderts im Kontext der deutsch-türkischen Beziehungen*, în coll. *Kirche und Konfession* 28, Göttingen, 1989, precum și în cartea lui Richard SCHÄFER, *Geschichte der Deutschen Orient-Mission*, Potsdam, 1932.

¹⁵ Martin TAMCKE, „Die Arbeit im Vorderen Orient”, în Ernst-August LUEDEMANN (ed.), *Vision: Gemeinde weltweit: 150 Jahre Hermannsburger Mission und Ev.-luth. Missionswerk in Niedersachsen*, Hermannsburg, 2000, pp. 511-547 (indicații bibliografice suplimentare se găsesc la pp. 546-547). În plus, au mai existat câteva asociații mai puțin importante, precum Liebeswerk an den Nestorianern in Kurdistan, a orientalistului Georg Diettrich din Berlin, Komitee für die Liebesarbeit an den Nestorianern in Kurdistan, a preotului Otto Wendt, asociația dedicată misiunii printre nestorienii a unui preot pe nume Weiberzahn sau Deutsche Judenmission a preotului Faber din Tschirma, la care se adaugă organizațiile misionare asociate cu asirienii în orice altă formă. A se vedea și: Gabriele YONAN, „Deutsche Missionsgesellschaften in Persien”, în Bahnam NIRUMAND, Gabriele YONAN (eds), *Iraner in Berlin*, Berlin, 1994, pp. 56-58. Asociația lui Weiberzahn a căzut astăzi în uitare. Pentru câteva informații preliminare despre ea, a se vedea: Martin TAMCKE, „Joannes Pascha (1862-1911): Der Leidensweg eines «kollektierenden Syrers»”, în: *The Harp*, XI-XII (1998-1999), pp. 203-223. Despre misiunea organizată de Faber, a se vedea: Julius RICHTER, „Pastor Fabers Mohammedanermision”, în: *Evangelische Mission*, I (1895), pp. 241-247; Joseph LEMM, *Bericht über den Märtyrertod des Muhammedaners Stephanus Askjar*, Leipzig, 1895; Julius RICHTER, *Mission und Evangelisation im Orient*, Gütersloh, ²1930, p. 220.

Robert Speer, secretarul general al Comitetului bisericesc prezbiterian, cel care a câștigat sprijinul unor organizații umanitare în vederea publicării unor scrieri despre acest subiect, redactate de martori oculari și chiar de victime. Germani căsătoriți cu femei asiriene, precum căpitanul Neumann¹⁶, sau fata de pastor Elisabeth Wendt au susținut cauza în cercuri limitate din Germania, în ciuda intereselor de război ale imperiului.

După lucrarea timpurie a lui Strothmann, scriere de pionierat în spațiul germanofon, care discută în capitolele de început și despre cum au fost alungați și exterminați, în aceeași perioadă, grecii și armenii din Asia Mică, abia Gabriele Yonan a fost prima persoană care a realizat, în Germania, o colecție cu documente relevante despre situația asirienilor. Ea a fost publicată în 1989 sub titlul *Un Holocaust uitat: exterminarea creștinilor asirieni în Turcia (Ein vergessener Holocaust: Die Vernichtung der christlichen Assyrer in der Türkei)*. Autoarea pune la un loc, cu bună știință, evenimentele privitoare la siro-orientali și la sirienii de vest¹⁷. Dacă R. Strothmann a considerat „actele negocierilor de pace și îndeosebi ale Ligii Națiunilor” ca fiind „documente de cea mai mare importanță” pentru prezentarea concisă pe care a oferit-o¹⁸, G. Yonan a adus în discuție și rapoarte ale contemporanilor care oferă completări esențiale. În spațiul anglofon, colecția fundamentală de documente a fost realizată de Arnold Toynbees și este intitulată *Studii și documente privind tratamentul aplicat de turci armenilor și creștinilor asirieni, în perioada 1915-*

¹⁶ Siawusch SOHRAB, *Die deutsch – persischen Wirtschaftsbeziehungen vor dem Ersten Weltkrieg*, Frankfurt, 1976, pp. 205-210; R. NADOLNY, *Mein Beitrag: Erinnerungen eines Botschafters des Deutschen Reiches*, Köln, 1985; Martin TAMCKE, „Urmia und Hermannsburg: Luther Pera im Dienst der Hermannsbürger Mission in Urmia 1910-1915”, în: *Oriens Christianus*, LXXX (1996), pp. 43-65.

¹⁷ Gabriele YONAN, *Ein vergessener Holocaust: Die Vernichtung der christlichen Assyrer in der Türkei (pogrom 148149)*, Göttingen, 1989.

¹⁸ R. STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 60.

1916, în Imperiul Otoman și în nord-vestul Persiei (*Papers and Documents on the Treatment of Armenians and Assyrian Christians by the Turks, 1915-1916, in the Ottoman Empire and North-West Persia*)¹⁹. La aceasta se adaugă nenumărate relatări individuale – adesea din partea celor direct afectați²⁰.

Într-o primă etapă, măsurile de exterminare au fost argumentate prin afirmația că asirienii (nestorienii/siro-orientalii) doreau să le facă posibilă marilor puteri creștine implicarea în politica locală prin intermediul misionarilor americani și britanici²¹. Faptul că asi-

¹⁹ Arnold TOYNBEE, *Papers and Documents on the Treatment of Armenians and Assyrian Christians by the Turks, 1915-1916, in the Ottoman Empire and North-West Persia*, în coll. *Foreign Office Archives*, 3. Class 96, Miscellaneous, Londra, 1916 [în ediția vicontelui James Bryce, documentele despre asirieni fac un pas în spate în favoarea celor despre armeni. A se vedea: James BRYCE (ed.), *The Treatment of the Armenians in the Ottoman Empire 1915-1916*, Londra, 1916. Ele sunt iarăși incluse în ediția de la Beirut, din 1972].

²⁰ Le indicăm numai pe cele citate de R. Strothmann (pp. 59-60) și G. Yonan (pp. 398-409). Oricum, examinarea surselor scrise este încă departe de a fi completă cu privire la siro-orientali (nestorienii, asirienii), chiar și în Germania: pe de o parte, lucrări întregi, precum cea a pastorului Weiberzahn sau a pastorului List și sursele pe care pretind că le-au folosit, s-au pierdut în negura istoriei; pe de altă parte, la acestea se vor adăuga alte surse din rândul asirienilor și, în fine, încă lipsește o examinare cuprinzătoare a dosarelor diplomatice și a arhivelor otomane și iraniene.

²¹ Cf. Günther BEHRENDT, *Nationalismus in Kurdistan: Vorgeschichte, Entstehungsbedingungen und erste Manifestationen bis 1925*, Hamburg, 1993, p. 168; Martin VAN BRUINESSEN, „Vom Osmanismus zum Separatismus: Religiöse und ethnische Hintergründe der Rebellion des Scheich Said”, în Martin VAN BRUINESSEN, Jochen BLASCHKE (eds), *Jahrbuch zur Geschichte des Vorderen und Mittleren Orients 1984: Thema: Islam und Politik in der Türkei*, Berlin, 1984, pp. 109-165 (aici, pp. 115-116); Pierre RONDOT, „Les tribus montagnards de l'Asie antérieure: Quelques aspects sociaux des populations kurdes et assyriennes”, în: *Bulletin d'Études Orientales*, VI (1936), pp. 1-50 (aici, pp. 32-33); Austin H. WRIGHT, „Visits of Messrs. Wright and Breath to Bader Khan Bey”, în: *The Missionary Herald*, XLII (1846), pp. 378-382 (aici, p. 382). Relevant pentru posibilă influență a prezenței misionarilor asupra acestui conflict: John JOSEPH, *The Nestorians and their Muslim Neighbours:*

rienii s-au implicat în eforturile misionare occidentale se poate să fi întărit aceste convingeri²². În Primul Război Mondial, măsurile de exterminare s-au îndreptat fără restricții împotriva întregului popor, folosindu-se „justificarea” că asirienii au intrat într-un parteneriat militar cu rușii și englezii. Sursele disponibile nu lasă nicio urmă de îndoială, cel puțin cu privire la implicarea formațiunilor militare de stat în procesul de exterminare a asirienilor.

Armata oficială otomană, respectiv turcă, a fost implicată în toate etapele acestui proces, deși, în fazele inițiale nu a făcut decât să sprijine trupe locale ale stăpânilor kurzi de acolo. Mai târziu însă asocierea aceasta dintre făptași și complici a fost adeseori inversată.

Inventarierea faptelor: Ce s-a întâmplat mai exact?

La baza primelor masacre împotriva asirienilor petrecute în 1843/1846, în timpul lui Bedir Khan, emirului Botanului, s-a aflat alianța acestuia cu Nurullah Bey, emirul din Hakkari. Acesta din urmă încerca să se impună în fața rivalului Suleiman, fiul

---

A study of Western Influence on their Relations, în coll. *Princeton Oriental Studies*, 20, Princeton, 1961. A se vedea și studiul lui: Helga ANSCHUTZ, „Die Auswirkungen von Aktivitäten westlicher Missionare, Wissenschaftler und Hilfsorganisationen auf die ostsyrischen Christen im Orient und in ihren neuen Heimatländern”, în Martin TAMCKE (ed.), *Orientalische Christen zwischen Repression und Migration: Beiträge zur jüngeren Geschichte und Gegenwarts Lage*, în coll. *Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte*, 13, Hamburg, 2001, pp. 137-143.

²² A se vedea: Martin TAMCKE, „Idee und Praxis der Islammission bei den «lutherischen Nestorianern»”, în René LAVENANT (ed.), *Symposium Syriacum VII*, coll. *Orientalia Christiana Analecta*, 256, Roma, 1998, pp. 315-322; Martin TAMCKE, „«Eingeborener Helfer» oder Missionar? Wege und Note des Lazarus Jaure im Dienst der Mission”, în M. TAMCKE, W. SCHWAIGERT, E. SCHLARB (eds), *Syrisches Christentum weltweit...*, pp. 335-385.

predecesorului său, care încă pretindea suveranitatea asupra reședinței tradiționale a emirilor, și a aliatului acestuia, Mar Shimun, patriarhul asirienilor²³. Cu o armată formată din kurzi și turci, el i-a înfrânt pe asirieni și a distrus prin incendiere reședința patriarhală²⁴. Într-o a doua campanie militară, la care trupele turcești nu au putut să ajute, ceea ce l-a determinat pe Nurullah Bey să apeleze la ajutorul lui Bedir Khan, au avut loc atacuri de o duritate extremă, în urma cărora au fost masacrați în jur de 10.000 de asirieni²⁵. Acțiunea punitivă a armatei otomane împotriva emirului,

²³ A se vedea: M. TAMCKE, „«Warum ist es so gekommen?» (Karl Röbbelen): DieHermannsburger Erfahrung des Nestorianer-Genozids”, în Wolfgang GÜNTHER (ed.), *Verstehen und Übersetzen*, Hermannsburg, 2000, pp. 87-107; Martin TAMCKE, „Karl Röbbelen: Zivilcourage für den fernen Nächsten: Von einer frühen Beziehung des Missionsseminars zuden gefährdeten Völkern des Ostens”, în Ernst-August LUEDEMANN (ed.), *Jahrbuch 1994*, Hermannsburg, 1993, pp. 93-97. Cu privire la acest context, cu accent pe surprinderea punctului de vedere al istoricilor kurde, a se vedea: G. BEHRENDT, *Nationalismus in Kurdistan: Vorgeschichte...*

²⁴ Asahel GRANT, „Letter from Doct. Grant, dated Mosul 9th Oct., 1841”, în: *The Missionary Herald*, XXXVIII (1842), pp. 90-91 (aici p. 90). Sursa lui Grant pentru informația că armata turcă a fost implicată activ este pașa din Mosul: „Pașa spune că o armată unită a turcilor și kurzilor din Van, Jesireh și Hakkari i-a supus pe nestorienii independenți și a ars casa patriarhului lor!”. Cf. A. GRANT, „Letter from Doct. Grant...”, p. 90.

²⁵ „Aproape 10.000” indică Austin Henry LAYARD, *Niniveh and Its Remains: With an Account of a Visit to the Chaldean Christians of Kurdistan and the Yezidis or Devil-Worshippers; and an Enquiry into the Manners and Arts of the Ancient Assyrians*, vol. 1, Londra, 1850, p. 173; „în jur de 7.000” indică Edward BREATH, „Letter from Mr. Breath, July 27, 1846”, în: *The Missionary Herald*, XLII (1846), pp. 406-409 (aici p. 407); G. BEHRENDT, *Nationalismus in Kurdistan: Vorgeschichte...*, p. 168. O nivelare surprinzătoare a celor întâmplate („Erstaunlich das Geschehen einbendend”): William Ainger WIGRAM, *Unser kleinsten Verbündeter: Eine kurze Darstellung des assyrischen Volkes im ersten Weltkrieg*, în coll. *ADO Publikationen*, 3, Augsburg, 1996, p. 6 (ediția originală în limba engleză: William Ainger WIGRAM, *Our smallest Ally – History of the Assyrian Nation*, Londra, 1920; ²1966; traducere în neosiriacă: Teheran, 1967).

cerută insistent de Anglia și Franța, a avut loc, în cele din urmă, cu întârziere și în cadrul unor negocieri simultane cu acesta²⁶.

În timp ce asirienii, prin aceste masacre, au fost subminați pe termen lung în postura lor tribală, un nou atac a venit asupra lor pe pământ persan, în anul 1907, după o perioadă de represiuni mai discrete. Acesta s-a petrecut în decursul războiului de graniță dintre turci și perși, când trupele turcești și kurde nu doar că au pus pe fugă trupele persane, ci s-au năpustit și asupra asirienilor, aliații perșilor, în Tergavar, la vest de lacul Urmia. Toți cei care au scăpat acum cu viață au fost forțați să se refugieze la Urmia, unde aveau protecția consulului rus, cel care a fost ajutat de alte țări și misiuni, reușind să le ofere celor 2.000 de oameni strămutați doar sprijin minimal²⁷.

²⁶ G. BEHRENDT, *Nationalismus in Kurdistan: Vorgeschichte...*, pp. 171-172. Despre solicitările puterilor europene, a se vedea: Nazmi SEVGEN, „Kürtler IX”, în: *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, XIII (1968), Istanbul, pp. 40-45; Martin VAN BRUINESSEN, *Agha, shaikh and State: On the Social and Political Organization of Kurdistan*, Utrecht, 1978, p. 227 (ediția a II-a, revizuită, a fost publicată sub titlul *Agha, Scheich und Staat: The Social and Political Structures of Kurdistan*, Londra, ²1992. Traducerea în limba germană are la bază prima ediție, având titlul *Agha, Scheich und Staat*, Berlin, 1989); M. VAN BRUINESSEN, *Agha, Scheich und Staat*, pp. 241-242; Pierre RONDOT, „Les tribus montagnardes de l'Asie antérieure: Quelques aspects sociaux des populations kurds et assyriennes”, în: *Bulletin d'Études Orientales*, VI (1936), pp. 1-50 (aici, p. 34).

²⁷ ArELM (Archiv des Evangelisch-lutherischen Missionswerkes in Niedersachsen, Hermannsburg/Arhiva organizației misionare evanghelic-luterane din Saxonia Inferioară, Hermannsburg): „Brief Pera Johannes vom 13.Mai 1908 [despre Pera Johannes/Yohanansî destinul lui ca victimă a exterminării asirienilor, a se vedea: Martin TAMCKE, „Pera Johannes”, în René LAVENANT (ed.), *VI Symposium Syriacum 1992*, în coll. *Orientalia Christiana Analecta* 247, Roma, 1994, pp. 361-369]; ArELM (Elisabeth WENDT), „Bericht über den Grenzkrieg zwischen Türken und Persern im Bezirk Tergavar, in dem zahlreiche Christendörfer und Gemeinden existierten”, Lerbeck, 1907; G. YONAN, *Ein vergessener Holocaust: Die Vernichtung...*, pp. 67-77: acolo apar cifrele preluate din „Kochba” (Steaua) 1907 în numărul lunii noiembrie 1907 al *Mesagerului nestorian (Nestorianerbote)*: 1836

Deși aceste prime masacre, acum uitate, au fost adevărate catastrofe, ceea ce s-a întâmplat în timpul Primului Război Mondial nu doar că le-a pus în umbră, ci a condus, în cele din urmă, la faptul că astăzi nu mai trăiește niciun membru al Bisericii Asiriene a Răsăritului în teritoriile de origine din sud-estul Turciei, loc în care doar niște resturi arhitecturale neglijate mai depun mărturie despre istoria lor²⁸.

Retragerea trupelor rusești din nord-vestul Iranului, petrecută în ianuarie 1915, a avut ca urmări, în următoarele cinci luni de ocupație turco-kurdă, masacrarea, alungarea și fuga a nenumărați creștini. Trupele neregulate ale kurzilor și cele regulate turcești au alungat din regiune, în mod sistematic, creștini asirieni și armeni. 70 de sate au fost distruse. Sediile misiunilor internaționale în care viețuiau mii de oameni²⁹ s-au umplut cu 25.000 de refugiați. Doar la sediul misiunii americane de la Urmia trăiau, într-o stare deplorabilă, mii de oameni fără adăpost și fără îngrijire corespunzătoare. Directorul acestei misiuni, William Shedd, accentuează impresionant, pe baza unor exemple, faptul că trupele regulate turcești au fost implicate în aceste masacre. W. Shedd indică un număr de 1.000 de victime la Urmia.

Din sediul misiunii franceze au fost târâți afară unii bărbați, fiind duși în cartierul general turc, unde au fost împușcați. La Gulpashan (azi Gol Pashin), toți bărbații au fost legați cu sfoară, au fost „măcelăriți”

---

persoane alungate sunt menționate, pe baza apartenenței, „între aceștia”; un total de 500 de familii sunt înregistrate ca fiind cazate la consulatul rus. Cf. G. YONAN, *Ein vergessener Holocaust: Die Vernichtung...*, p. 73.

²⁸ Prezentarea evenimentelor are la bază cele mai importante lucrări pe această temă. În plus, față de scrierile lui Strothmann, Yonan, Tamcke, a se vedea, de exemplu: Joseph YACOB, *La Question Assyro-Chaldéenne, les Puissances Européennes et la Société des Nations (1908-1938)*, Lyon, 1984; Joseph NAADEM, *Les Assyro-Chaldéens et les Arméniens massacrés par les Turcs*, Paris, 1920; Joseph NAADEM, *Shall this Nation die?*, New York, 1921; F. N. HAEZELL, *The Woes of a distressed Nation, Being an account of the Assyrian people from 1914-1934*, Londra, 1934 (²1935).

²⁹ Yonan: 15.000; Shedd: 17.000 și 3.000 la misiunea catolică franceză; Jessup: 12.000.

la cimitir, iar mai târziu au fost îngropați de misionari americani. La Ada (sau Adeh), masacrele au fost făcute de soldați care purtau cu ei drapelul persan și pe cel turc, chemați acolo, de fapt, pentru a asigura protecție. Adeseori, primele acțiuni care-i vizau pe acești creștini includeau șantajul că pot fi răscumpărați prin plata unei sume de bani. De pildă, soldații turci au redactat la Urmia liste cu „persoane suspecte” care puteau fi achitate de pedeapsa cu moartea, pronunțată asupra lor, dacă se plătea suma de răscumpărare. Printre aceștia a murit și episcopul Tergavarului, Mar Dinkha, cel care, legat fiind, la fel ca cei capturați deodată cu el, a fost torturat și ucis. La Salamas (sau Salmas), unde 725 de persoane cazate la musulmani au fost obligate să semneze că au avut parte de un tratament binevoitor, cei capturați în acest fel au fost legați și uciși pe dealurile din vecinătate. Și bărbații forțați să muncească aveau să sfârșească prin moarte. Bărbați asirieni din Gavar (sau Giavar), care au trebuit să transporte peste graniță role cu fir de telegraf pentru trupele turcești, au fost închiși la Urmia fără să primească provizii de hrană, iar pe drumul de întoarcere, în satul Qalla, al lui Ismael Agha, au fost „măcelăriți”. 70 de cadavre au rămas acolo întinse pe jos timp de șase luni. Misionarul american care, într-un final, le-a înmormântat, a mai făcut asta și în Tscharbash, pentru 40 de bărbați asirieni, între care și un episcop, precum și în Gulpashan, pentru 51: „aceste 161 de persoane pe care le-am înmormântat au fost ucise în cel mai hain mod cu putință de către trupele regulate ale armatei turcești, cu ajutorul kurzilor, care se aflau sub comanda lor”.

Acolo unde au fost luați prizonieri și au fost șantajați creștini asirieni a urmat, la scurt timp, asasinarea bărbaților. La Diliman au fost aleși toți bărbații cu vârsta de peste 12 ani. Femeile au fost forțate să se convertească la islam și obligate să se căsătorească cu musulmani, iar copiii orfani, traumatizați, au fost duși în familiile kurde. Un misionar american estima că „o cincime sau o șesime” dintre asirienii regiunii au fost masacrați în mod sistematic. Cei care s-au refugiat, în număr mare, în Rusia sau la Tabriz au fost decimați de epidemii

și de foamete. Mai ales misionarii americani i-au acuzat direct pe comandanții turci de implicare în masacre. Lui Ahmet Cevdet Bey, fratele lui Enver, ministrul de război al turcilor de la acea vreme, îi este atribuită comanda de a ucide aproape 800 de oameni în districul Salamas, „majoritatea dintre ei bărbați bătrâni, femei și copii”³⁰, unde turcii îi adunaseră pe ultimii creștini, la începutul lunii martie 1918, înainte de a se retrage din fața rușilor care se apropiau tot mai mult de pozițiile lor. La fel cum face William Shedd, trebuie acceptat faptul că nicio parte din populația musulmană, în ciuda existenței unor contraexemple pozitive, nu poate fi dezvinovățită de implicarea în acțiunile de exterminare.

În Imperiul Otoman, primele masacre se petrecuseră deja în octombrie și noiembrie 1914. Patriarhul a reușit să fugă la Tiari (sau Tyari), în zona Hakkari, și a declarat război turcilor în 1915, după o mare adunare a triburilor. Trupele turcești, sprijinite de voluntari kurzi, înaintau acum împotriva întregului popor al asirienilor din munte³¹. În satele abandonate, trupele care avansau au distrus iremediabil străvechi vestigii culturale. Campaniile de exterminare i-au afectat acum și pe creștinii caldeeni, al căror important episcop, Addai Scher, a fost și el ucis, precum și pe creștinii siro-ortodocși (sirieni de vest), împreună cu creștinii protestanți și catolici care aparțineau tradiției lor. În cele din urmă, asirienii din munte – în jur de 70.000 de persoane – au reușit să se salveze numai printr-un exod către Urmia, în Iranul neutru. O parte a populației a fost deportată în Caucaz de către aliatul rus. Patriarhul a fost ucis pe la spatele liderului kurd Simko, împreună cu care trebuia să construiască, pentru

³⁰ Christopher J. WALKER, *Armenia: The Survival of a Nation*, Londra, 1980, p. 205.

³¹ „Asirienii din munte” sunt creștini siro-orientali din zona muntoasă Hakkari (sud-estul Turciei), intrați din secolul al XVI-lea, pentru un timp, în comuniune cu Biserica Romano-Catolică. După dizolvarea unirii, de pe la sfârșitul secolului al XVII-lea și până în 1915, ei s-au organizat sub un patriarh stabilit la Kotchannes (sau Qodchanis), azi satul Konak (*n.n.*).

Antanta, o linie de apărare împotriva turcilor. Cu pierderi enorme, ca urmare a atacurilor kurde constante, poporul s-a îndreptat, în cele din urmă, spre Hamadan, în întâmpinarea britanicilor, iar de acolo a fost deportat la Bakuba. Încercările ulterioare de a reveni în patria lor, după încheierea războiului în 1918, au eșuat, inițial, în mod sângeros.

Delegația asiriană prezentă la Sèvres a solicitat drept garanție de securitate înființarea unui stat asirian. Dar diplomații negociatori au refuzat să recunoască alianța cu asirienii din timpul Războiului Mondial. A fost luată în considerare, în schimb, prin articolul 62 al Tratatului de la Sèvres, posibilitatea de a înființa cândva un Kurdistan autonom, care ar trebui „să ofere garanții totale” pentru „protecția asiro-caldeenilor”³². Însă tragedia s-a prelungit: planuri aventuroase în culisele comitetului Ligii Națiunilor pentru chestiunea asiriană, precum proiectul așezării asirienilor în Canada, în anul 1925; încercări disperate de traversare a graniței și de revenire în ținuturile natale; relocări parțiale în regiunea pustie și necultivată a râului Khabur, după noi și noi masacre; un nou masacru în Irak, în anul 1933. Modul tăios în care R. Strothmann descrie această din urmă tragedie ar putea fi grăitor:

„Aceasta este chiar prima realizare a ei (a armatei irakiene): executarea asirienilor. A început cu împușcarea asirienilor fugari; după aceea, începând cu 8 august, asirienii, fie din partida opusă catolicosului, fie iacubiți ori coloniști pašnici, au fost adunați laolaltă, iar bărbații au fost împușcați”.

R. Strothmann estimează, precaut, că numărul victimelor rezultate în urma acestui incident se ridică la 600³³. Dietmar W. Winkler a

³² R. STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 66.

³³ R. STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 71.

susținut că au fost aici 3.000 de morți, iar la masacrul de la Semile 350³⁴. Catolicosul însuși atestă numărul de „300 de măcelăriți”³⁵ doar la masacrul de la Semile. Acesta a făcut cunoscute evenimentele opiniei publice internaționale și a fost alungat din țară după ce i-a fost retrasă cetățenia³⁶.

Cifre, încercări de ascundere a vinovăției și eforturi de obținere a recunoașterii

Nu putem stabili cu exactitate numărul victimelor. Încă de la început au existat mai multe opinii cu privire la câți asirieni au fost uciși, fără a-i include pe caldeeni. De exemplu, în anul 1936 R. Strothmann a făcut următoarele observații pe baza datelor de care dispunea:

„Asirienii își accentuează, adesea, revendicările, susținând că au fost peste 200.000 de victime începând cu anul 1915. Guvernele naționale contestă existența unei serioase probleme a minorității prin utilizarea unor cifre reduse. În orice caz, s-ar putea indica un număr al victimelor între 100.000 și 200.000”³⁷.

G. Yonan consideră că numărul celor uciși în 1915-1916, doar în zona muntoasă Hakkari a fost între 20.000 și 30.000³⁸, iar în

³⁴ W. BAUM, D. W. WINKLER, *Die Apostolische Kirche des Ostens...*, p. 126 (*Biserica Asiriană a Răsăritului...*, p. 175).

³⁵ R. STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 71.

³⁶ R. STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 72; W. BAUM, D. W. WINKLER, *Die Apostolische Kirche des Ostens...*, p. 126. (*Biserica Asiriană a Răsăritului...*, p. 175).

³⁷ R. STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 43.

³⁸ G. YONAN, *Ein vergessener Holocaust: Die Vernichtung...*, p. 213.

regiunea Mosul și Tigru 45.000³⁹. Ea indică dintre refugiații din toamna târzie a anului 1915 un procent între 15-30% și menționează 29.512 refugiați pentru această perioadă⁴⁰. Deși D. W. Winkler oferă cifre privind etapele propriu-zise și evoluțiile fiecăreia dintre ele, acesta încearcă să înregistreze doar indirect numărul total al victimelor, care se referă exclusiv la asirieni/nestorienii/siro-orientali:

„Din aproape 150.000 înainte de Primul Război Mondial, doar vreo 70.000 au părăsit Urmia, iar dintre aceștia numai 50.000 au trecut la britanici în Mesopotamia. Între victime se numără doi patriarhi, un mitropolit, mulți episcopi și cea mai mare parte a preoților”⁴¹.

Estimarea, mai curând redusă, oferită de D. W. Winkler, cea moderată a lui R. Strothmann și numărul de 250.000 de morți indicat la Conferința de Pace de la Paris de reprezentanții delegației asiro-caldeene⁴² ne arată destul de clar, în ciuda diferențelor (la numărul redus indicat de D. W. Winkler trebuie să mai fie calculate și victimele din rândul caldeenilor, protestanților și ortodocșilor), cam de pe unde trebuie să pornim în stabilirea numărului total de victime. Decizia comisiei Ligii Națiunilor, din anul 1925, privind chestiunea graniței de la Mosul, care la acea vreme devenise deja importantă din perspectiva dreptului internațional, prevedea: „este neîndoielnic faptul că acest popor a pornit o revoltă armată împotriva stăpânilor lui legitimi, la instigarea străinilor și fără să fi fost provocat

³⁹ G. YONAN, *Ein vergessener Holocaust: Die Vernichtung...*, p. 284. G. Yonan consideră că este vorba despre o treime din toată populația aceasta. 100 de sate și 80 de biserici ar fi fost distruse.

⁴⁰ G. YONAN, *Ein vergessener Holocaust: Die Vernichtung...*, p. 315.

⁴¹ W. BAUM, D. W. WINKLER, *Die Apostolische Kirche des Ostens...*, p. 122. (*Biserica Asiriană a Răsăritului...*, pp. 169-170).

⁴² Preluat întocmai și în *The Untold Story: The Assyrian-Suryoye Genocide 1915-18*, Bethil Publication, s.l., s.a., p. 15.

în vreun fel de autoritățile tucești”⁴³. Membrii delegației naționale asiriene au susținut în mod repetat incorectitudinea acestei afirmații, pe care au dovedit-o apoi la fiecare solicitare și niciodată nu au lăsat vreo urmă de îndoială asupra faptului că, în timpul negocierilor simultane cu turcii și rușii – iar mai târziu cu britanicii – au fost nevoiți să lupte ca aliați ai acestora din urmă în condiții de legitimă apărare. În plus, crunta exterminare și expulzare pe teritoriul de stat iranian (un teritoriu oficial neutru) contrazice interpretarea comisiei Ligii Națiunilor. La urma urmei, a fost vorba despre exterminarea bolnavilor și a bătrânilor, chiar a copiilor, în cazul în care nu au fost dați forțat spre adopție, precum și despre maltratarea și uciderea femeilor atunci când ele nu le-au fost oferite kurzilor ca „pradă”. Spus pe scurt: războiul de exterminare împotriva unui popor nu poate fi legitimat nici prin indicii despre acțiuni de cooperare ale lui cu un inamic de război. Nu au fost puține voci în Anglia care au admis limpede că asirienii trebuiau priviți ca aliați ai englezilor. În anul 1925, arhiepiscopul de Canterbury afirma public, adresându-se ministrului de externe: „având onoare, nu ne este permis să ignorăm ceea ce s-a întâmplat, pentru că noi am încurajat acest popor creștin să ni se alăture, asigurându-l, pe deplin, că nu i se va întâmpla niciun rău”⁴⁴.

Într-un mod similar a vorbit și arhiepiscopul Lang despre responsabilitatea britanicilor, în ședința Camerei Lorzilor din 29 noiembrie 1933, sensibilizat de noile masacre⁴⁵. Însă Hailsham, ministrul războiului, l-a contrazis: „Statul britanic nu are nicio legătură cu intrarea asirienilor în Războiul Mondial”. Aceeași declarație fusese deja susținută de britanici ca punct de vedere oficial la Geneva, la 5 decem-

⁴³ R. STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 61; W. A. WIGRAM, *Our smallest Ally*, Londra, 1920, pp. 15-16.

⁴⁴ *Times*, 3 octombrie 1925, *apud.* R. STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 67.

⁴⁵ *Times*, 29 noiembrie 1933, *apud.* R. STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 74.

brie 1932⁴⁶. Este meritul președintelui Comisiei Mandatului, grecul Theodoli, că cel puțin i-a descris explicit pe asirieni drept „cea mai puternică forță de care a dispus Mandatul timp de 12 ani în vederea menținerii ordinii și a integrității frontierelor Irakului”. Cu toate acestea, și el a urmat răspunsul defensiv al reprezentantului britanic, declarând că al său „guvern nu a fost responsabil de intrarea (asirienilor) în război de partea aliaților”⁴⁷. În aceste discuții, britanicii nu au luat în considerare faptul că ei cel puțin continuaseră aici cooperarea rusească. Când este întrebat pe acest subiect, guvernul britanic refuză chiar și astăzi să accepte coresponsabilitatea lui determinată de alianța cu asirienii.

Salvador de Madariaga, potrivit căruia „chestiunea asiriană” s-a pierdut, după ani de eforturi, „parțial în deșertul Irakului, parțial în cel al Siriei și parțial în cel al dosarelor Ligii Națiunilor”, evidențiază o carență durabilă a politicii internaționale în această privință⁴⁸. Având în vedere că eforturile de recunoaștere de către parlamentul suedez a genocidului asirian, care continuă din anul 2000, au fost în zadar până în prezent – între altele, pe motiv că nu ar exista suficientă literatură științifică serioasă pe această temă – și că problema este încă nesoluționată în Olanda, se poate spune că, în acest caz, timpul nu a vindecat rana⁴⁹.

⁴⁶ R. STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 74.

⁴⁷ R. STROTHMANN, „Heutiges Orientchristentum...”, p. 74.

⁴⁸ Salvador DE MADARIAGA, *Morgen ohne Mittag*, Berlin, 1972, *apud.* G. YONAN, *Ein vergessener Holocaust: Die Vernichtung...*, p. 387.

⁴⁹ În ceea ce privește recunoașterea internațională a genocidului, este important de menționat că, în anii ce au urmat publicării acestui studiu (2004), situația a evoluat favorabil. Renumita organizație pentru studierea cazurilor de genocid, *International Association of Genocide Scholars*, a recunoscut genocidul asirian în decembrie 2007. Decizia a fost salutăată de mai multe state, care au votat, în următorii ani, rezoluții de recunoaștere a crimelor împotriva creștinilor asirieni drept *genocid*: Suedia (2010), Armenia și Olanda (2015), Germania (2016), Franța (2023). Despre acest subiect, a se vedea, între altele: D. GAUNT, S. O. BARTHOMA, N. ATTO (eds), *Let Them Not Return: Sayfo – The Genocide*

Evaluare

Evenimentele prezentate mai sus sunt compatibile cu actele enumerate în Art. 2 al „Convenției ONU pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid”, din anul 1948⁵⁰. Mai ales primele dintre acțiunile menționate acolo ca fiind caracteristice pentru un genocid – omorârea membrilor unui grup, atingerea gravă a integrității fizice și mentale, supunerea la condiții de existență insuportabile, precum și transferarea forțată a copiilor dintr-un grup într-altul – pot fi identificate ca trăsături specifice ale modului în care au fost nimiciți asirienii. Acest genocid a avut la bază o serie întregă de motive: religioase – care au fost intensificate de prezența misionarilor occidentali și de presupusul pericol reprezentat de ei, constând într-o preconizată ocupație; naționale – intensificate, pe de o parte, prin dezideratul de a avea un stat asirian mai mare decât realitățile din teren, iar pe de altă parte, prin prezența mișcării naționale turcești și chiar a celei kurde; escaladarea etnică a conflictului de interese (prin propria asociere a nestorienilor cu Asiria, marea putere a trecutului, și dezvoltarea exagerată a unei identități asociate cu ea, lăsând în urmă regulile acceptate până atunci, specifice așa-numitei mentalități de minoritate); chiar motive rasiale, care, având la bază presupusa ferocitate dezlănțuită a asirienilor, au catalogat acest mic popor printre amenințările superputerii otomane. O prezentare a nimicirii asirienilor centrată, în esență, pe intenția făptașilor de a-i extermina religios, întâlnită în majoritatea cercetărilor mai vechi, nu reflectă suficient complexitatea procesului, după cum nu o face nici

---

Against the Assyrian, Syriac and Chaldean Christians in the Ottoman Empire, Berghahn, New York, Oxford, 2017 (n.n).

⁵⁰ O traducere în limba română a *Convenției* este disponibilă prin Institutul Român pentru Drepturile Omului, disponibil la: https://irido.ro/irido/pdf/089_ro.pdf (4 noiembrie 2024) (n.n.).

descrierea relativizantă a evenimentelor ca fiind conflicte tribale⁵¹. De asemenea, o interpretare care accentuează dimensiunea națională lasă pe dinafară însemnătatea constitutivă a motivelor religioase.

Ceea ce fusese interzis în Convenția de la Haga privind purtarea războaielor și crimele de război s-a petrecut aici întocmai: ucidere mișlească (printre victime a fost și patriarhul), distrugere și confiscare de bunuri, atacuri asupra unor orașe și sate lipsite de apărare și distrugerea lor, sfidarea regulii de a cruța clădirile celebre (Art. 27), jafuri. Având ca fundal ceea ce s-a întâmplat, Art. 46, cel referitor la obligația de a respecta onoarea și drepturile familiilor, viața cetățenilor, proprietatea privată, convingerile religioase și practicile de cult, apare ca o batjocură insuportabilă pentru făptași. Același lucru este valabil pentru obligația de a proteja răniții, bolnavii și femeile gravide (Art. 16) sau de a oferi protecție împotriva violului (Art. 27), prevăzute în Convenția de la Geneva. „Adevărul este că s-a terminat cu poporul nostru”, concluziona un preot siro-oriental, referindu-se la acțiunile de exterminare⁵². Acestea nu trebuie să fie ultimele cuvinte!

Traducere studiu – Asist. Dr. Andrei MACAR

⁵¹ De exemplu, G. BEHRENDT, *Nationalismus in Kurdistan: Vorgeschichte...*, p. 169, care vorbește despre o neglijare a ceea ce el consideră a fi un conflict predominant tribal în favoarea unuia care se transformă dintr-un conflict religios într-unul național.

⁵² M. ТАМКЕ, „«Warum ist es so gekommen?»...”, p. 106.